

Ст. н. с. д-р **СВЕТЛИН КИРАДЖИЕВ** –

**60 ГОДИНИ,
ОТДАДЕНИ НА ГЕОГРАФИЯТА**

Св. Кираджиев е роден на 5 февруари 1930 г. в град Берковица, но израства и живее в София, където през 1947 г. завършва Втора Софийска мъжка гимназия, а през 1951 г. география в Софийския университет „Св. Кл. Охридски“. От 1952 г. до 1967 г. работи като учител по география в София и е базов учител към Университета и Педагогическия институт при БАН. Публикува 4 научно-методически ръководства за учители и активно сътрудничи в методически и педагогически списания и вестници. Бил е Член е на Учебно-методическия съвет към Министерството на народната просвета и участва в съставянето на учебни програми по география. Дълго време сътрудничи на Института по картография при изработването на учебни географски карти и атласи. За киностудията „Научно-популярни филми“ написва десетина сценария за учебни филми.

През 1967 г. постъпва с конкурс като научен сътрудник в Географския институт на БАН, където работи по проблемите на населението и селищата на България. Особен интерес проявява към вътрешните миграционни движения и към различните аспекти на урбанизацията. Публикува около 45 научни статии и студии (основно в Известия на Географския институт на БАН), „Проблеми на географията“, „Известия на Българското географско дружество“ и „Обучението по география“ и участва с доклади на всички научни конгреси на географите в България след 1968 г. Специализирал е в Германия (1971). През 1984 г. защитава докторска дисертация на тема „Географски особености на миграциите на населението в НР България“. През 1987 г. се хабилитира и става старши научен сътрудник II II степен. От 1990 г. е пенсионер, но продължава с неотслабващ ентузиазъм да работи на географското поприще.

През 1996–2004 г. е доцент в катедра География в Шуменския университет „Еп. Константин Преславски“ и хоноруван доцент в Югозападния университет „Неофит Рилски“ в Благоевград.

Със свои материали Св. Кираджиев участва в най-значимите български географски издания: „Атлас на Народна Република България“ (1973, съавтор на 4 карти), „Природният и икономическият потенциал на планините в България“ (1990 – раздела „Състояние и перспективно развитие на селищата“), както и в „Атлас на София и Софийската агломерация“ (1993) и „Енциклопедия на България“ (изд. на БАН в 7 тома). Значително място в творчеството му заема град София, на който е посветил поредица статии и книгите „София, каквато е била 1878–1943“ (2001), „София – 125 години столица 1979–2004, летопис“ (2006), „София, каквато беше 1944–1989“ (2010). Голям читателски интерес предизвикват и книгите му „Българските градове“ (2008) и „Българските села“ (2009, вж. бр. 2/2010 на „География '21“).

Св. Кираджиев е и своеобразен историограф на българската география. Той е автор на книга за живота и научното дело на академик Анастас Вешков (1988) и на биографични и творчески очерци за доц. Гунчо Гунчев, проф. Любомир Динев, Любен Мелнишки, доц. Митьо Печевски, проф. Иван Батаклиев, проф. Тярко Йорданов, ст. н. с. Владимир Попов и други. Интерес представлява и специалното му изследване на родните места на 500 видни българи, издадено като монография („География на видните българи“, 1993), а освен това и на академичите (от 1869 до 1969 г.) и на преподавателите в Софийския университет (от 1888 до 1938 г.), публикувано в отделни статии. През 1998 г. публикува и книгата „Хронология в развитието на географските науки в България“, издадена от БГД по случай честването на 100-годишнината на специалност География в СУ „Св. Кл. Охридски“.

Светлин Кираджиев е един от най-заслужилите популяризатори на географията и на научните географски знания в България. Има стотици публикации в периодични издания и е автор или съавтор на редица научно-популярни книги за страната („Сливен“, 1963; „През Западните Родопи“, 1967), „Из Пиринския край“, 1977; „Горнотракийска низина“, 1990; „География на България“, 1997; „Велико Търново“, 2007) и за много държави и градове по света, между които са добили заслужена популярност „Рим“ (1971; 1983), „Париж“ (1980), „Лондон“ (1981), „Гърция“ (1982), „Италия“ (1985), „Срещи с градове“ (1988), „Япония“ (1994, в съавт.) и други. Голям читателски интерес предизвикаха и неговите „Енциклопедичен географски речник на България“ (1999) и „Енциклопедия География на света“ (2001; 2010).

В творческото наследство на Св. Кираджиев досега са включени 37 научни и научно-популярни книги и над 350 студии и статии.

Д-р Кираджиев, Вие сте известен популяризатор на географията, на която сте посветили целия си живот. Кога пламна тази любов, на която така всеотдайно се отдадохте?

Когато бях в трети прогимназиален клас, през лятото скучаех при баба си в Лясковец. Тогава съседката, която учеше в гимназията в Горна Оряховица, ми даде да чета един от своите учебници – „Географски четива за Америка, Африка и Австралия“ с автори Анастас Бешков и Любен Мелнишки. Бях толкова впечатлен, че го прочетох няколко пъти. Това беше моята първа пламенна любов – към географията... Баща ми, който беше учител във Втора мъжка гимназия в София, и същевременно библиотекар в учителската библиотека, подхранваше тази ми любов с 10-томното германско издание „Майер Енциклопедия“ (1939–1941). Използвайки познанията си по немски език, аз прилежно си превеждах и преписвах всички географски материали в тази енциклопедия. Като студент за тази цел ползвах и „Большая советская энциклопедия“, която четях в градската библиотека на „Сердика 1“.

Макар и нескромно, но бях отличен студент. В продължение на 2 години бях председател на кръжока по Икономическа география, ръководен от проф. Игнат Пенков. През 1950 г. за отличен успех получих скъп дар – последния брой на „Архив за поселищни проучвания“, издаден в памет на доц. Гунчо Гунчев, към когото питаех дълбоко уважение и възхищение.

От кога датира интересът Ви към географията на градовете?

Трайният ми интерес към градовете може би се дължи да близките ни колегиални отношения с проф. Анастас Бешков, на когото съм морално задължен за професионалното си израстване. Проф. Бешков обичаше да съставя и да изчертава различни карти. Това за него беше и удоволствие. В кабинета си имаше голяма маса, на която чертаеше. Често ме оставяше там, защото беше разбрал моя интерес към картографията, и аз имах възможност също да чертая. Усъвършенствах се в използването на стенографско перце и водни бои. Най-голямото ми картографско постижение като студент беше цветната карта на Рила планина (вж. втора корица, бел. ред.). Тези мои увлечения в изработването на карти продължиха и докато бях учител. Те ми помогнаха да подготвя за учениците учебни помагала, които тогава трудно се намираха. А когато беше създаден Института по картография, съвсем естествено станах негов сътрудник и консултант.

Висшето си образование сте завършили в едни от най-драматичните за българската география, пък и за държавата, години. Били сте свидетел на „ръководната роля“ на комунистическата партия в преустройство на науката и на географията като такава. Какво бихте споделили от Вашите спомени за това време?

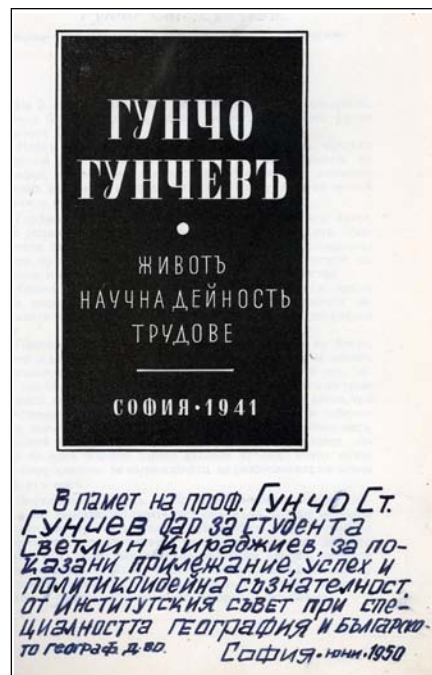
Хубаво е, че след толкова години мълчание, подхранвано от страха от репресии, напоследък чрез ня-

кои публикации списание „География '21“ повигна тежкото було на една мрачна, и да се надяваме, отминаваща епоха, която мачкаше и унищожаваше кадрите и умните хора. Географите пообясних и причини бяха сред най-потърпевшите и нашата наука в кадрово отношение претърпя много сери-

озни загуби, продиктувани, по-точно прикрити зад идеологически подбуди. Бях свидетел на редица издевателства над свои колеги и над наши изтъкнати преподаватели. За професорите Димитър Яранов и Иван Батаклиев, с когото през последните 10 години от живота му бяхме много близки приятели, вече се писа. Силно угнетени от „народната власт“ и под заплаха за кариерното развитие бяха и „буржоазните“ професори Любомир Динев и Анастас Бешков, с които взаимно се уважавахме.

Но аз ще дам пример за свой колега от студентските години, който беше най-силният и способен студент в нашия курс – Неофит Обретенов. Тогава път се даваше само на „идейно ориентираните и верните на партията“ или по-точно – на нейните лидери в институциите. Срещу неудобните работеше добре смазан механизъм – доноси и скалъпени лоши характеристики, които убиваха професионалното бъдеще. Точно това се случи с нашия колега – изгониха го с доноси от университета. След години в мина Чипровци той все пак успя да се реализира, но като инженер-геолог. А можеше да бъде един от водещите български географи...

Друг красноречив пример за идеологическия и морален тормоз в географията е Стоян Дичев. През 1964 г. като главен инспектор по география в просветното министерство той се обяви против решението на министър Ганчо Ганев да закрие изучаването на география на страните в 9 клас (според министъра беше достатъчно да се изучава само България). Така Ст. Дичев, който се опълчи срещу министъра, а в негово лице и срещу партията, стана „враг на народа“ и веднага му беше скалъпено обвинение, че е проводник на китайската просвета. Това беше достатъчно да бъде отстранен от министерството и изпратен чак в Прага – там да се занимава с българските училища. Това недомислие

с училищната география трая до 1967 г., когато решението на министър Ганев беше отменено.

Вие сте пряко свързан с българската образователна система и по-точно – с обучението по география. Произхождате от учителско семейство, имате сериозен учителски стаж след университета, а и целият Ви живот остава свързан под една или друга форма с българското училище. Кое според Вас е най-важно за един учител по география?

Основното качество на учителя, което според мен не се е променило през годините, е да преподава урока като хубав научен разказ, наситен с много информация, но и с много художествени образи. Нашата професия географията дава в това отношение огромни възможности. Когато учителят описва една страна от света, той трябва да умее така да я обрисова, че в съзнанието на ученика да изплуват и да се запечатат художествени картини за тази страна. Сухото, дребнаво-информативно и разпокъсано преподаване, което сега битува в българското училище, не дава очакваните резултати. Географията се превърна в решаване на кръстословици... Защото на нея се гледа като на справочник, а учебниците са като преписани от енциклопедии – сухи, изобилстващи с данни и имена, но без художествен разказ, без емоционалност, без дух. От такъв учебник можеш да назубриш информация, но той няма да те накара да обикнеш и да разбереш географията.

Съвременната методика на обучение съвсем се откъсна от духа на българското училище и от неговите доказани през годините традиции. Пък и самите методисти вече са с ограничен педагогически опит, което много пречи в тяхната работа. Да не говорим за авторите на учебници, много от които въобще нямат педагогически стаж...

Вие очаквано отворихте една болна тема в нашето общество – за незавидното състояние и упадък на образователната система.

Училището в България, особено през последните години, е напълно изтървана работа. Заявявам го с цялата отговорност и с голямата болка на човек, който не само пряко и отговорно е работил за неговия просперитет, но и цял живот се е вълнувал и живял с българското образование. Особено тежко е положението с възпитанието на младите хора, последиците от което вече са видни навсякъде около нас. В България отдавна вече не е прецедент неуспелите в професионалното поприще висшисти да стават учители, затова и авторитетът на тази професия е на толкова ниско ниво. Как да се сравняваме с другите „нормални“ европейски страни, в които учителската професия е една от най-трудно постижимите. Да не говорим пък за Япония, където да станеш учител е невероятно изпитание – професионално, морално, административно... Като резултат нашата образователна система и най-вече нейните резултати стават все по-трудно сравними и неадекватни на националните образователни системи на проспериращите страни.

И колкото и да е парадоксално не модернизацията, а връщането към традициите би спасило нашето образование. Поне аз мисля така. Старото не е остаряло, а недалновидно е загърбено. Включително учебните програми. Затова колкото по-назад се върнем, толкова по-напред ще отидем. В съвременното българско училище няма ред и дисциплина, възрожденският дух безвъзвратно се загуби. Нещо много тревожно, което вече дори не се осъзнава. Но ако нещо ме притеснява най-много, то е бягството на младите хора от България.

Удовлетворен ли сте от работата си като учител?

Бях учител по география цели 14 години и мога да твърдя – по призвание. От баща си наследих влечението към знанията и най-вече – възрожденския дух, стремежа да живея „за полза роду“. Опитвах се освен задължителните знания, да дам на моите ученици и част от любовта си към географията. Успях да спечеля и тяхната близост, да им бъда полезен със съвети и житейски опит. Когато през 2009 г. бившите ученици от моя първи випуск се събраха да отпразнуваме заедно половинвековния юбилей от тяхното абитуриентство, беше много трогателно. Още по-трогателно беше, че тази година те почетоха специално и моя юбилей...

Защо все пак признат авторитет като Вас напусна училищната професи и се насочи към научната кариера? Вие сте един от най-ранните служители на Географския институт на БАН, основан точно преди 60 години.

Географските изследвания винаги са ме привличали. Дори и като учител пътувах, проучвах и описвах селища и региони от страната. Когато през 1967 г. беше обявен поредният конкурс за попълване на научния щат на института, да участвам ме покани проф. Тярко Йорданов. Той познаваше моята работа и моите интереси – конкурсът беше по география на населението и селищата. Естествено, готвих се сериозно, пък и вече имах професионален опит в тази област и спечелих конкурса. Последваха 23 години ползотворна научно-изследователска работа в академична среда. Пенсионирах се в първите месеци на демократичните промени в България... Но не се пенсионирах от географията, а продължих да ѝ служа, та и до днес...

Отдавна се занимавате с популяризиране на географските знания. Как съчетавахте научната и научно-популярната география?

Проф. Живко Гълъбов, който беше дългогодишен директор на Географския институт, не гледаше с добро око на популяризирането на географските знания – за него това беше губене на време и отклоняване от сериозната научна дейност. Поради това той, меко казано, не лансираше издаването на научно-популярна и справочна географска литература. Ето защо когато аз с колежите от Института Цветко Михайлов, Иван Вапцаров и Николай Мичев замислихме и

съставихме Географски речник на България, който благополучно излезе от печат през 1980 г., това стана почти тайно от проф. Гълъбов. Трябва да отбележа, че този речник беше много добре обмислен и работен на сериозни методически основи и придоби голяма популярност.

От цялото Ви творчество прави впечатление, че много добре познавате България. Работата в Географския институт ли Ви помогна за това или желанието да опознавате пътувайки?

Истинската география е свързана с много пътувания. Ние бяхме бедно семейство и не можех да си позволя да пътувам от семейния бюджет. Но още докато следвах, а по-късно и като учител със спестени пари от мои публикувани статии обикалях през ваканциите по 20 дни из България, за да я опознавам и да пиша за нея. Естествено, когато постъпих в Географския институт имах редица командировки, но основно опознавах България, воден от личен професионален интерес.

Вероятно той е в основата и на многобройните Ви пътувания из света – в повече от 50 страни: почти всички държави в Европа, 13 в Азия, в САЩ, няколко страни в Латинска Америка, две в Африка и в Австралия. Но те бяха и продължават да бъдат скъпи удоволствия, особено за научен работник и пенсионер. Как финансирахте екскурзиите си до 6 континента?

Пътуванията си по света финансирах основно от кандидатстудентските курсове по география, които в продължение на 25 години редовно провеждах. Обикновено обучавах 15–20 ученици годишно и от тях 90–95 % ставаха студенти. За екскурзиите в чужбина влагах и хонорарите от книгите, които издавах. И съм много щастлив, че така добре „инвестирах“ скромните си лични средства...

Какви са пожеланията на Св. Кираджиев към неговите любими читатели от „История и география“, „Обучението по география“ и техния наследник „География '21“?

Пожелавам на многобройните любознателни читатели на списание „География '21“ все повече да се обогатяват с географски знания и още повече да обогатят нашата любима родина

(Светлин Кираджиев)

Със ст.н.с. д-р Светлин Кираджиев
разговаря **Петър Стефанов**